

METODE FORENZIČKE REVIZIJE KAO NAJPOUZDANIJEG ALATA ZA OTKRIVANJE PREVARA U FINANCIJSKIM IZVJEŠTAJIMA U BIH

FORENSIC AUDIT METHODS AS THE MOST RELIABLE FINANCIAL STATEMENTS IN BIH FINANCIAL STATEMENTS

Dr.sc.Branka Vukoja direktorica i Antonio Vukoja asistent revizije revizorske kuće Revident doo Grude

SAŽETAK

Brojne financijske prevare i skandali s kraja prošlog i početka ovog vijeka, kao i pojava globalne financijske, a potom ekonomske krize istakli su u prvi plan relevantnost i pouzdanost financijskih informacija. Lažiranje financijskih izvještaja ima povijesnu praksu te istodobno podrazumijeva i prijevaru dok prijevara ne mora biti povezana samo sa lažiranjem financijskih izvještaja jer prijevare ne moraju biti nužno povezane sa računovodstvom.

U zemljama Ex Jugoslavije a posebno Bosni i Hercegovini, poslijeratni period stvorio je pogodne uvjete za razvoj i rast sive ekonomije, u kojoj je dominantna pojava da, između ostalog, mnoga novoosnovana poduzeća i novopečeni biznismeni koriste različite metode kako bi prikrili svoje stvarno poslovanje, te na taj način izbjegli plaćanje zakonom propisanih poreznih i drugih obveza.

Danas su tužilaštva na svim nivoima zatrpana kaznenim prijavama iz oblasti privrednog kriminala a često lažnog financijskog izvještavanja. Za rješavanje ovih slučajeva neophodno je angažiranje stručnjaka koji raspolažu znanjima iz različitih područja koja reguliraju te oblasti, te visoku razinu računovodstvenog i poslovno-ekonomskog znanja a što su trenutno forenzički revizori.

Osim prevara koje nastaju od strane vlasnika privrednih društava, prevare mogu da se javljaju i od strane uposlenika kao i drugih sudionika poslovanja.

Kada će se prevare početi javljati, i u kom vremenskom intervalu će se one odvijati, to ovisi od prilika čiji su one rezultat. Sistem financijskog izvještavanja i računovodstveno-revizorska profesija su često optuživani za nastanak prevara i gubljenje povjerenja u pouzdanost financijskih informacija od strane brojnih korisnika i donosioca ekonomskih odluka. Cilj ovog rada jeste razumijevanje uloge koju forenzička revizija ima kao instrument otkrivanja kriminalnih radnja temeljem iskustava 100 najrelevantnijih međunarodnih i domaćih primjera.

Ključne riječi: forenzička revizija, forenzička revizija, manipulacija, financijski izvještaji.

ABSTRACT

Numerous financial frauds and scandals since the end of the last and beginning of this century, as well as the emergence of the global financial and then economic crisis have highlighted the relevance and reliability of financial information. only related to falsifying financial statements because fraud is not necessarily related to accounting.

In the countries of Ex Yugoslavia, and especially in Bosnia and Herzegovina, the post-war period created favorable conditions for the development and growth of the gray economy, dominated by the fact that, among other things, many start-ups and start-ups are using different methods to conceal their actual business, and thus avoiding payment of statutory taxes and other obligations.

Today, prosecutions at all levels are flooded with criminal charges in the area of economic crime, and often false financial reporting. In order to resolve these cases, it is necessary to hire experts who have knowledge of the various fields that regulate these areas, as well as a high level of accounting and business-economic knowledge, which are currently forensic auditors.

In addition to frauds committed by business owners, frauds can also occur by employees as well as other business participants.

When the scams will start to occur, and in what time interval they will take place, depends on the opportunities that result from them. The financial reporting system and the accounting and auditing profession are often accused of fraud and loss of confidence in the reliability of financial information by numerous users and economic decision makers. The aim of this paper is to understand the role that forensic audit plays as an instrument of crime detection based on the experience of the 100 most relevant international and domestic examples.

Key words: *forensic accounting, forensic audit, manipulation, financial reports, financial statements.*

UVODNO RAZMATRANJE

Riječ forenzički potiče od latinskog pridjeva forensis- što znači forum ili onaj koji je na trgu. U starom rimu forum ili trg predstavljao je mjesto obavljanja raznovrsnih trgovačkih i državnih poslova, pa i mjesto suđenja. Osoba koja bi bila optužena za neku kriminalnu radnju morala je da se pojavi pred grupom pojedinaca u forumu i da, zajedno sa osobom koja je optužuje, odgovori na pitanja u svezi optužbe. Nakon iznošenja argumenata učesnika u sporu, strana koja bi imala bolje argumente i više govorničkog dara dobivala bi slučaj.

Vremenom su se sve više u svijetu, u sudskim postupcima, počela primjenjivati saznanja i iz drugih znanstvenih oblasti, tako da je danas forenzika postala interdisciplinarno područje korištenja različitih znanstvenih dostignuća i saznanja, s ciljem pomoći u donošenju objektivnih, argumentiranih i na činjenicama zasnovanih sudskih presuda.¹

Razlozi za nužan razvoj forenzičnog računovodstva i revizije u BiH su brojni, a među njima posebno se ističe nedostatak specijalnih znanja i iskustava eksternih i internih revizora, poreznih revizora, inspektora i računovođa pri istragama kažnjivih i drugih nedozvoljenih djela, te davanju mišljenja vještaka u vezi sa pravnim, poslovnim i drugim potrebama. Forenzično računovodstvo je posebna grana računovodstva, koja se bavi isključivo ocjenama zakonitog i stručnog evidentiranja i izvještavanja.

¹Belak V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevare*, Belak Excellens d.o.o., Zagreb, 2011.

Svrha ovog rada jeste ukazati na značaj razvoja forenzičnog računovodstva i forenzičke revizije u smislu sprečavanja malverzacija u okvirima poslovanja privrednih subjekata. Svako poduzeće mora imati odgovarajući sistem vođenja i upravljanja, koji sprečava i/ili otkriva nastajanje poduzetničkog kriminala.

Cilj rada je da se ukaže na značaj, koji forenzično računovodstvo ima u okvirima poslovanja suvremenih poslovnih sistema. Top menadžment preuzima glavnu odgovornost za istinito i fer finansijsko prezentiranje, pri čemu mu od velike pomoći mogu biti računovođe - forenzičari.

1. TEORIJSKI I PRAKTIČNI ASPEKTI FORENZIČKOG ISTRAŽIVANJA

Istražno računovodstvo je često povezano sa istragama vezanim za određena kaznena pitanja. Tipičan primjer računovodstvenih istraga bio bi utvrđivanje krađe od strane uposlenika. Osim toga, računovodstvene istrage mogu se koristiti i u mnogim drugim segmentima, kao što su na primjer bankovne pronevjere, utaje poreza, pranje novca i sl.²

U svijetu su, radi naprijed navedenih razloga, sve više traženi tzv. „Forenzične računovođe“.

Kod nas ova profesija još uvijek ne postoji. Najslbližiji oblik ove vrste posla u BiH, koja se može susresti u sudskoj praksi, jeste „finansijsko vještačenje“ koje provode vještaci finansijske struke imenovani od strane Ministarstva pravde F BiH.

1.1. Pojam forenzičkog računovodstva i revizije

Forenzička revizija je primjena istraživačkih i analitičkih vještina, čija je svrha otkrivanje i rješavanje različitih finansijskih problema, primjenjujući tražene standarde i propise, vezano za oblast koju obrađuje.

Postavlja se pitanje kako razlikovati forenzičko od tradicionalnog računovodstva.

Računovodstvo može biti podijeljeno na nekoliko različitih područja, uključujući finansijsko računovodstvo, managersko računovodstvo, informacijski sistem, porezi, konzalting, reviziju i forenzička revizija. Svako od ovih područja služi za različite namjene.

Tako na primjer, finansijsko računovodstvo brine se za pružanje informacija eksternim korisnicima, kao što su investitori, banke, komitenti, vlada i sl.

S druge strane, menadžersko računovodstvo, pruža relevantne informacije za korisnike unutar kompanija, a koje će pomoći, npr. otkrivanju prilika za povećanje profitabilnosti društva.

Prevare se najčešće klasificiraju u tri skupine i to: korupcija, otuđivanje imovine i lažiranje finansijskih izvještaja.

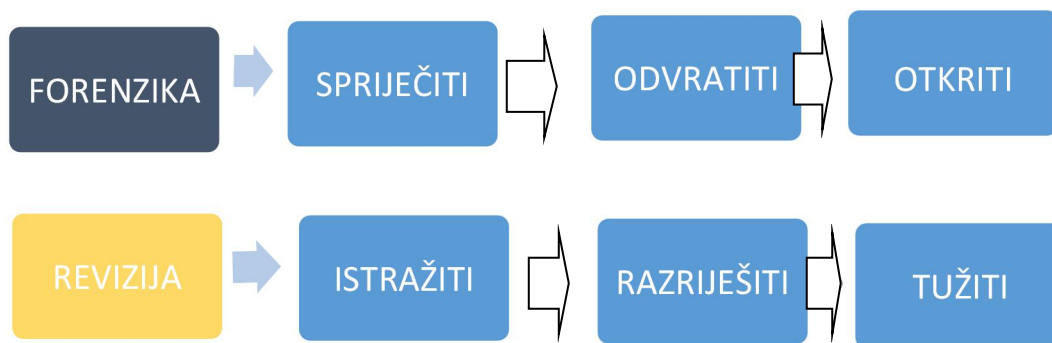
Sam način djelovanja forenzičara može se promatrati dvojako i to kao preventivno (ex ante) – koji podrazumijeva odvratanje od prevara, odnosno, djelovanje nakon sumnje u mogućnost prevare koja još nije nastala, i naknadno (ex post) – nakon sumnje da je prevara nastala ili nakon otkrića same prevare. Inače, forenzičari mogu djelovati interno i eksterno, pri čemu je

²Kolenda S. Forenzička revizija u otkrivanju prijevara i nepravilnosti u finansijskim izvještajima „Magistarski rad

interno djelovanje uključuje istraživanje mogućih prevara od strane zaposlenika i menadžera, dok eksterno podrazumijeva istraživanje mogućih prevara od strane kupaca, dobavljača, banaka i ostalih partnera.

Forenzička revizija primjenjuje specijalne vještine računovodstva, revizije, kvantitativnih metoda, određenih pravnih područja, i istraživačke vještine za prikupljanje, analizu, procjenu i tumačenje rezultata utvrđenog.

Slika 1. Komparacija revizije i forenzike

3

Dakle, postavlja se pitanje, koja je razlika između revizorskih izvještaja i izvještaja forenzičkih revizora?

Revizorski izvještaji su više orijentirani analizi određenih financijskih pozicija, rezultata poslovanja i sl. Pretraživanje i analiza materijala imat će efekte na određene poslovne odluke, i taj izvještaj kao rezultat može imati otkrivene određene greške u poslovanju.

Kada u jedinici računovodstvenog obuhvaćanja postoji dobro organiziran i uhodan interni nadzor, eksternom nadzoru će biti olakšano njegovo djelovanje, jer eksterni nadzor će doći do realnih zaključaka samo onda ako se iza knjigovodstvenih podataka ne skrivaju nedostaci ili nepravilnosti, a koji su rezultat loše organiziranog ili loše djelujućeg internog nadzora.

Izvještaj forenzičkih računovođa, ima za cilj otkrivanje prevara, koje je mnogo složenije nego otkrivanje greški. Forenzička revizija, u otkrivanju prevara, često je fokusirano i ulaže velike napore na ispitivanje ne cijele populacije nego uzorka promatranog područja (npr. zaposlenih), te forenzička revizija upotrebljava neke istraživačke tehnike koje se razlikuju od tehnika koje se upotrebljavaju prilikom vršenja revizije.

Znanja i vještine neophodne za provođenje forenzičke revizije su:

Forenzički revizori moraju posjedovati vještine iz različitih područja kao što su.

³Vukoja B. "Značaj forenzičkog računovodstva i revizije za pouzdanost financijskih izvještaja u BiH" ,Naučni časopis za Ekonomiju ,, Financing ,, ,br.2.god.3.UDK.338.124.2:65-012.4,Banja Luka jul 2012 ,str38-45

1. Revizorske vještine – one su najvažnije za forenzička revizija zato što prikupljanje i analiza informacija te dobiveni rezultati, vezano za slučaj na kom se radi, moraju biti održivi na sudu u sudskom postupku.

2. Istraživačke vještine - Da bi se istraživanje provelo učinkovito, neophodno je da istražitelj raspolaže sa znanjima iz područja kriminalistike, a osobito kriminalističke psihologije, koja pomaže u otkrivanju motiva počinioca nedjela

3. Računovodstveno znanje – je znanje koje u forenzičkom računovodstvu pomaže pri analizi i tumačenju financijskih informacija neophodnih za izgradnju slučaja, bilo da se radi o bankrotu, pranju novca ili pronevjeri.

4. Poznavanje pravne regulative - bitno je za svaki pojedinačni slučaj, kao i poznavanje toka sudskog procesa, te pripreme dokumentacije i dokaza koji su neophodni za donošenje presude na sudu

5. Informatička tehnologija je neizbježan alat u forenzičkim istragama, te je stoga neophodno posjedovati minimalna znanja iz toga područja, a koja se mogu osigurati obukom i stalnim kontaktima sa stručnjacima iz područja IT-a

6. Komunikacijske vještine su tražene u području forenzičkog računovodstva, kako bi se rezultati istraga i analiza mogli korektno i jasno prenijeti korisnicima tih izvještaja. Slika 2. prikazuje vještine i znanja koja posjeduju forenzičkih revizora

U prošlosti, u SAD-u, forenzička revizija je uključivalo ispitivanje osumnjičenih osoba, za određene prevare. Danas, nedavni važni korporacijski skandali, uzrokovali su da se ta ispitivanja vlasnika i drugih osumnjičenih odvija mnogo brže, a u cilju sprečavanja daljnjih mogućih prevara. Informacije dobivene na ovaj način, pomoću forenzičkog računovodstva, većinom mogu biti put koji će te osobe, koje su izvršile prevaru, strpati iza rešetaka.

Prema tome, javne kompanije su vjerojatno uvidjele potrebu za forenzičkim računovodstvom kao dijelom jake interne kontrole, kako bi se zadovoljile potrebe države i tržišne potražnje za točnim izvještajima.

Prilikom izbora forenzičkog revizora, osnovni kriteriji o kojim se mora voditi računa jesu slijedeći:

- Stručnost
- Nezavisnost
- Posebna osobna svojstva

Stručnost forezičara faktično je pitanje od slučaja do slučaja, a zavisno je od stručne spreme, dužine prakse i stupnja iskustva.

Nezavisnost se pojavljuje kao financijska i funkcionalna, a obuhvaća i objektivan odnos prema strankama. Kada se govori o financijskoj neovisnosti, misli se na slučaj kada je financijski forezičar angažiran od strane suda ili tužilaštva, kada isključivo sud ili drugi državni organ odlučuje o nagrađivanju financijskog forezičara.

Do povrede načela funkcionalne neovisnosti dolazi u slučaju tzv. Inkompatibiliteta funkcija. Na primjer, nije dopustivo da angažirani financijski forezičar u ustanovi koja je predmet analize, bude revizor koji radi u toj ustanovi, poduzeću i sl.

Posebna osobna svojstva koja treba da posjeduje finansijski forenzičar su: istinoljubivost, kritičnost (znači da se finansijski forenzičar pri analizi određene situacije ili predmeta, kreće u granicama svog znanja i da bude sklon da odbije zahtjev za provođenje finansijske forenzičke analize koja prelazi njegove stvarne stručne mogućnosti), upornost u pronalaženju istine, sklonost analitičkom radu i spremnost da stalno unapređuje svoje znanje.

Uspješnom rezultatu finansijsko forenzičke analize, doprinosi rukovođenje forenzičkom analizom i dobra suradnja forenzičara s onim subjektom u postupku primjene materijalnog prava čije pravovremeno učešće u forenzičkoj analizi može pomoći da se razjasne sporne činjenice i okolnosti slučaja.

Forenzičke računovođe mogu biti angažirane od strane osobe koje smatra da je oštećeno i kom je potrebna pomoć forenzičkog računovođe, kako bi utvrdio eventualno postojanje štete, počinioca iste, te prikupljanje dokaza i evidencija koje mogu poslužiti u slučaju spora, odnosno parničnog postupka po istom.⁴

Situacija kod nas je malo drugačija. Obzirom da u Bosni i Hercegovini ne postoji „Forenzički računovođa“, ove poslove obavljaju, kada se radi o sumnjama na finansijske prevare, druga vrsta stručnjaka.

Ukoliko pravne osobe, poduzeća, sumnjaju da je nastala prevara u poduzeću, koju je učinio uposlenik ili menadžment, vlasnik, odnosno odgovornu osobu može koristiti internu reviziju, ukoliko raspolaže istom, ili angažirati neovisnog revizora ili revizorsku kuću koja će izvršiti reviziju poslovanja te posebnim revizorskim metodama utvrditi moguću štetu, te pokušati locirati osobu koje je istu počinilo, kako bi se maglo sankcionirati te utužiti kod nadležnog suda za naknadu nastale štete.

Kada se za utvrđenu prevaru podnese tužba za naknadu štete od strane osobe koje je istu počinilo, sud će u toku sudskog postupka, angažirati neovisnu stručnu osobu koja će izraditi nalaz i dati svoje mišljenje o spornom predmetu. Ta stručna osoba je sudski vještak finansijske struke.

2. MOTIVI I MOTIVIRAJUĆI FAKTORI

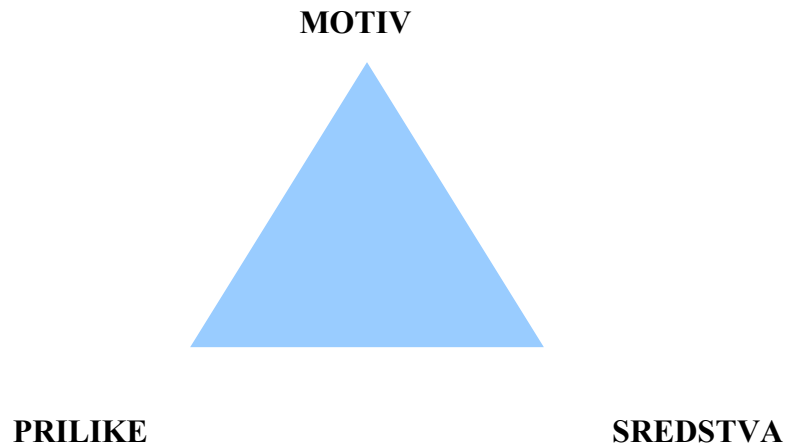
Tri osnovna faktora u organizaciji koja upućuju da će se prevara vjerovatno desiti jesu:

- motivi
- prilike i
- sredstva

Slika 3. Piramida faktora prevare⁵:

⁴*Ibidem*

⁵*Crumbley D. Larry, Lester E. Heitgerand G Stevenson Smith, Forensic and Investigative Accounting, CCH a WoltersKluwerbusiness, Chicago, 2008, str 13041*

Slika 2. trokut prevare

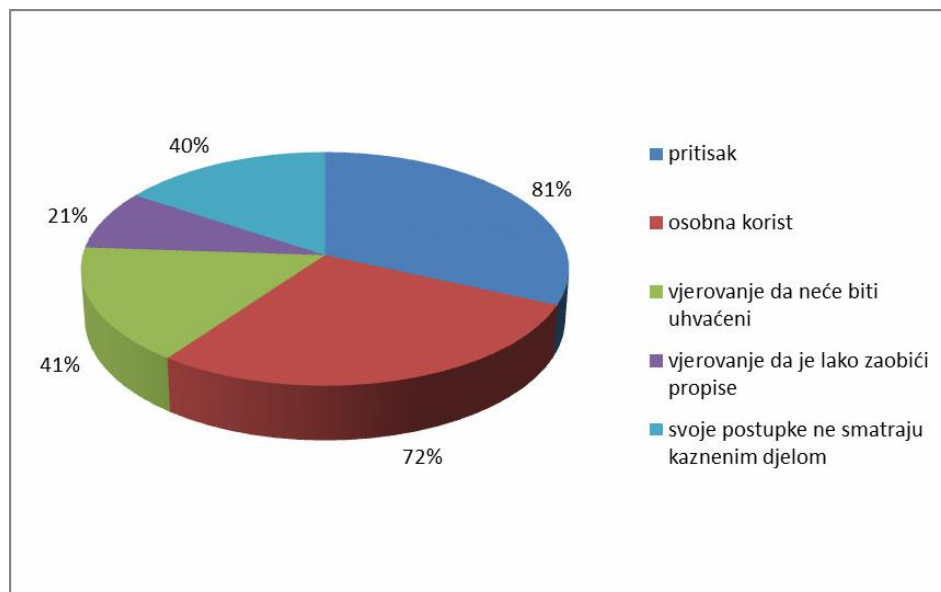
Ovi faktori se navode kao glavni motivi za prevare:

- Prikriivanje aktive radi nezakonitog osobnog bogaćenja
- Povećanje cijena dionica, radi povećanja dobiti osoba uključenih u trgovanje i primanje većih zarada izdavanjem novih vrijednosnih papira
- Izbjegavanje gubitaka i namještanje drugih financijskih rezultata
- Stjecanje državnih ili drugih dionica, prikriivanjem stvarnih financijskih izvještaja ili zadržavanjem minimalnih promjena

Ovdje se postavlja pitanje cijene počinjenja zločina ili prevare.

Karakteristično je da ljudi ne vide se kao kriminalca ili lošu osobu pa zato racionaliziraju svoje postupke kako bi opravdali svoje ponašanje.

Grafikon 1. Glavni razlozi za počinjenje prijevare

Izvor : izrada autora prema (www.ethicsworld.org)

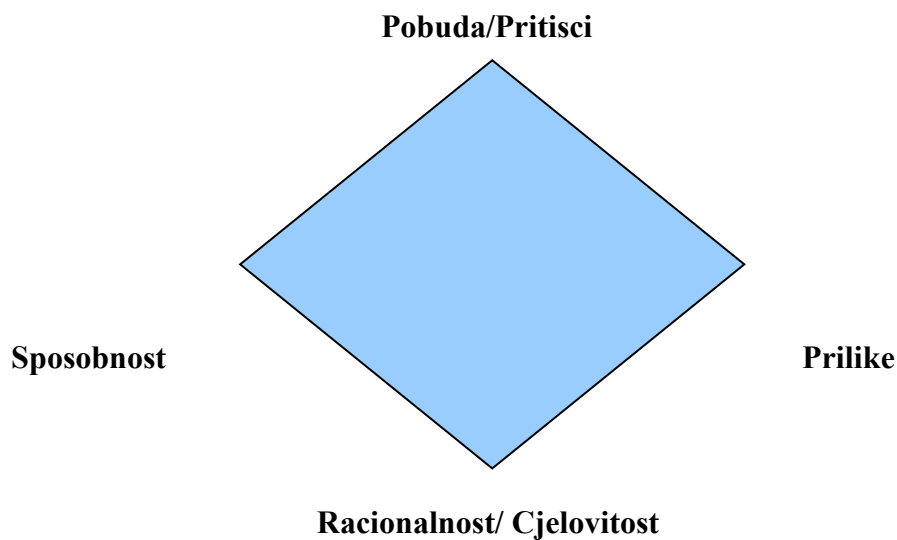
Na prethodnom grafičkom prikazu vidi se udio glavnih razloga koji pojedince navode na počinjenje prijevare. Najveći udio zauzima pritisak da za ostvarenjem svih ciljeva i stjecanje osobne koristi. Pored navedenih tu je vjerovanje pojedinca da neće biti uhvaćen na djelu i da je propise i zakone vrlo lako zaobići. Zanimljiv je podatak da čak 40% ispitanih svoje postupke ne smatraju kaznenim djelima.

Nažalost revizori ne poduzimaju uvijek prikladne korake kako bi spriječili prijevaru. U većini slučajeva, oni nisu sigurni koliko truda trebaju uložiti kako bi otkrili crvene zastavice koje upućuju na prijevaru.

Tako je poznat slučaj kada je predsjednik Abraham Lincoln, navodno, izbacio iz svog ureda, čovjeka koji mu je ponudio mito. Mito je uključivalo značajan iznos, i Lincoln je bio veoma ljut. Ljutio se na čovjeka koji je ponudio novac, ali i na samog sebe. On je navodno tada rekao: „Svaki čovjek ima svoju cijenu, a on se previše približio mojoj.“⁶

Dakle osim faktora navedenih u piramidi, jako su bitne sljedeće varijable a to su:

Osobine, sposobnost, moć da se počini zločin.

Slika 3. Dijamant faktora prevare⁷

⁶Dio govora Lynn Turner, bivši šef računovodstva U.S. Securities and Exchange Commissions, dan na 39. godišnjici Corporate Counsel Institute, Northwestern University School of Law, October 12, 2000.

⁷Crumbley D. Larry, Lester E. Heitgerand G. Stevenson Smith, Forensic and Investigative Accounting, CCH a Wolters Kluwer business, Chicago, 2008, str 13041

Na Australskom institutu za kriminologiju tvrde da prevare mogu biti objašnjene sa tri faktora:

- Motivacija prestupnika
- Raspolaganje sa adekvatnim ciljevima počinjenja prevare
- Pomanjkanje sposobnosti čuvara, odnosno nesposobnost interne kontrole

Oni objašnjavaju da neki prevaranti žele napraviti budalama žrtve prevare, te da oni osjećaju ushićenje izvršenim činom. Također, rizik za nastanak prevare jeste osobnost počinitelja kao i okruženje, odnosno okolina.

Također se smatra da je pohlepa sastavni dio čovjeka, te da bi mjere koje su usmjerene na sprečavanje prevara, trebale biti usmjerene na edukaciju kao i tipove tehničke kontrole koje moraju biti implementirane.

2.1. Metode forenzičke revizije

Kada je povodom financijske forenzičke analize indicirano postojanje lažne bilance, inventure ili druge isprave neistinitog sadržaja s ciljem da se financijski rezultat rada i poslovanja prikaže drugačijim od stvarnog, odnosno da se s istim ciljem iskaže stanje sredstava i izvora sredstava u bilancama, knjigama ili drugim obračunima, izvještajima i odlukama, potrebno je brižljivo provjeriti sadržaj isprava, knjiga i bilanca u pogledu njihove vjerodostojnosti. To podrazumijeva, ako nije posebno indicirana određena lažna inventura ili isprava, usklađivanje knjižnog i stvarnog stanja cjelokupne imovine koja je obuhvaćena jednom bilancom.

Usklađivanje ove vrste moguće je pravilno izvesti ponovnom inventurom sredstava i izvora sredstava, tako da se ona izvrši u vrijeme forenzičke analize na određeni termin i to:

- Svih ili indiciranih materijalnih vrijednosti ponovnim naturalnim popisom i procjenom vrijednosti, tako da se stvarno stanje svede na dan bilanciranja pomoću vjerodostojnih isprava;
- Potraživanja i obveze za koje ne postoje vjerodostojna usklađenja potrebno je ponovno uskladiti po mogućnosti zapisnikom, odnosno na drugi pogodan način sa stanjem na dan bilanciranja;
- Sredstva u obračunu, kao na primjer vremenska razgraničenja, potrebno je provjeriti u odnosu prema postojećim ispravama, a novčana sredstva i vrijednosne papire u odnosu prema izvršenom ili ponovnom popisu tako da se stvarna stanja pomoću isprava svedu na dan bilanciranja, ako se indicira da bi i što se tiče pojedinih novčanih sredstava i vrijednosnih papira mogla postojati lažna inventura u vrijeme bilanciranja koje je podvrgnuto forenzičkoj analizi.⁸

U narednoj tabeli se mogu vidjeti razlike između nezavisne i forenzičke revizije.

⁸Kolenda S. Forenzička revizija u otkrivanju prijevara i nepravilnosti u financijskim izvještajima, Magistarski rad

Tabela 1. - Razlike između nezavisne revizije i forenzičke revizije

KARAKTERISTIKE	NEZAVISNA REVIZIJA	FORENZIČKA REVIZIJA
CILJ	Izražavanje mišljenja o istinitoj i fer prezentaciji financijskih izvještaja	Utvrđivanje i otkrivanje kriminalnih radnji u financijskim izvještajima
TEHNIKE	Metode uzrokovanja i izvođenja kontrolnih i suštinskih testova	Suštinsko, detaljno i dubinsko provjeravanje svih, ili tačno odabranih transakcija u sumnjivim područjima poslovanja
PERIOD	Ispitivanje financijskih izvještaja, transakcija i računa za određeni vremenski period	Nema takvih ograničenja. Izvještaji, transakcije i računi mogu po potrebi biti ispitani od početka, „od korijena“ bez obzira na datum događaja
IZVJEŠTAJ MIŠLJENJE	Izražavanje mišljenja sa ili bez rezerve, suzdržavajućeg mišljenja ili negativnog mišljenja	Izražavanje mišljenja u pogledu mjesta, vremena i načina izvršenja kriminalne radnje, obračunavanje štete i imenovanje počinioca

Izvor: A.Petković, 2010.

Vodeća organizacija za CPA - Američki institut ovlaštenih javnih računovođa (AICPA) – dijeli forenzička revizija na dvije kategorije [Hoopwood, Leiner & Young 2014]:

- Istražne radnje koje mogu, ali ne moraju dovesti do svjedočenja u sudnici. To su aktivnosti pomoću kojih stručnjaci iz oblasti računovodstva pronalaze, sprečavaju ili kontrolišu prevare, pronevjere i lažno prikazivanje podataka.
- Parničarske usluge u kojima se prepoznaje uloga računovođe kao stručnjaka, konsultanta, itd. Te usluge su usluge svjedočenja istraživača prevara, kao i usluge forenzičkog računovodstva vezano za rješavanje problema procjene vrijednosti imovine do kojeg dolazi, na primjer, prilikom razvoda.

Nakon usklađivanja izvedenih stanja sa stanjima iskazanim u bilanci ili drugim financijskim izvješćima, utvrđuje se eventualno odstupanje koje se unosi u forenzički nalaz s potrebnim iscrpnim obrazloženjem.

Pri kontroli računovodstvenih izvještaja neophodno je prvenstveno posvetiti pozornost na:

a. Fiktivni ili precijenjeni prihodi i aktiva

Naime, česte vrste prevara su one koje se vrše tzv. metodom „bill-and-hold transaction“. To je slučaj kada se proizvod ili roba proda kupcu, ali sa određenim rokom isporuke u nekom budućem vremenu. Prevara se može desiti na taj način, što prodavac neće prikazati prihod od ostvarene prodaje, sve dok roba ne bude fizički isporučena kupcu. To se desilo i u dobro poznatom slučaju „Enron“, gdje je Jeff Skilling izvršio povlačenje budućih prihoda u tekuće razdoblje, kako bi poboljšao prihod u izvještajima o prihodu.

b. Troškove/ fiktivno smanjenje troškova. Poduzeća, da bi prikrija stvarna dugovanja i stvarno stanje pasive, pri kreiranju financijskih izvještaja pristupaju fiktivnom smanjenju

troškova i dugovanja. Takav slučaj bio je sa WorldCom, koji je troškove umanjio za oko \$ 11 biliona, te za taj iznos uvećao prihode.

c. Prerano priznavanje prihoda - Pravilo je da se prihodi u financijskim izvještajima ne prikazuju, dok se stvarno i ne dese. Samo zaključivanje ugovora među strankama o kupoprodaji nije dovoljno za prikazivanje poslovnog događaja, dok se on stvarno i ne desi.

d. Precijenjena aktiva ili podcijenjeni troškovi

Precijenjena aktiva sadrži imovinu za koju prevaranti određuju cijenu koja je neodrživa, koristeći standardni pristup ocjenjivanju djelatnosti. Ovakva aktiva može biti kupljena i plaćena od strane prevaranata, te prodana po većim cijenama, na način umjetnog uvećanja prihoda, ili jednostavno, uvećanjem njene vrijednosti u bilanci iznad stvarne, aktualne cijene.

e. Izostavljena pasiva

Izostavljene pasive su odraz u ogledalu fiktivnih prihoda i aktiva: prevaranti sakrivaju dugove kao bi poduzeće prikazali u što boljem svjetlu.

Energetska kompanija iz Houstona prije svog debakla bila je sedma najveća kompanija u SAD-u. Uz pomoć računovodstvenih prijevara Enron u svojim izvješćima nije navodio dug vrijedan više stotina milijuna dolara.

Kada se prijevara razotkrila vrijednost dionica Enrona potonula je od 90 dolara na manje od 0,70 dolara po dionici.⁹

Također, Enron zaključuje buduće ugovore sa financijskim organizacijama kao što je J.P.Morgan, gdje su imali nedovoljno pokriveno kredite koji nisu bili temeljeni na dostavi energetske proizvoda.

3. METODE OTKRIVANJE PRIJEVARA KOJE SE KORISTE U FORENZIČKOJ REVIZIJI

Kao i svaka druga znanstvena disciplina a i praktična primjena koristi se raznim metodama i modelima. Metode otkrivanje prijevara koje se koriste u forenzičkoj reviziji mogu se svrstati u dvije kategorije:

3.1. Direktna metoda

Direktna metoda je poznata još kao „transakcijska metoda“ i jako je slična klasičnim revizijskim postupcima. U ovoj metodi financijski forenzičar obično procjenjuje:

- Poništene fakture i ostala fin.dokumenta kao što su npr. čekovi
- Ugovore i sporazume
- Javne evidencije i obavijesti
- Intervjui sa menadžerima i ostalim uposlenicima (viša razina)

⁹<http://www.investopedia.com/articles/00/100900.asp>

Ovo je najjednostavnija metoda, budući da uključuje analizu određene stavke ili transakcije. To je direktni oblik dokazivanja kojeg stranke u postupku dokazivanja preferiraju iz razloga što je dokaze izvedene ovom metodom teško osporiti.

U direktnim metodama, ponovno su u uporabi konvencionalne revizorske tehnike, kao što su analiza kupaca, zaključeni ugovori o stvarnim transakcijama dobara, javni izvještaji i druge evidencije na kojim se nalaze neprikazani prihodi.

Direktna metoda se provodi u dva pravca i to:

1. Analiza troškova – Ova analiza je fokusirana na pregled plaćanja, koja mogu biti presuda na otkrivanje vršitelja prevare. Na primjer, ukoliko je uposlenik određenog poduzeća, imao mogućnost da popuni nalog za plaćanje u svoju ili tuđu korist, i odnese ga na realizaciju u banku, financijski forenzičar pregledom tih naloga i poređenjem istih sa evidencijama u banci, može utvrditi i locirati osobu odgovornu za tu prevaru.
2. Analiza prihoda – Ova analiza fokusirana je na očekivani priljev gotovine, koji također može biti presudan za otkrivanje počinitelja prevare.

3.2. Indirektna metoda

Druga grupa metoda koja se koristi u forenzičkom računovodstvu su indirektna metode, koje, za razliku od direktnih metoda, nisu fokusirane na određenu transakciju, nego one počinju sa analizom općeg stanja, odnosno svih transakcija.

Ove metode mogu biti korištene za pokazivanje kako porezni obveznik ostvaruje veće prihode nego što to njegovi financijski izvještaji pokazuju. Primjenom ovih metoda, moraju se koristiti različite evidencije, kako bi se mogao utvrditi dug, koji je nastao prikazivanjem manjih prihoda i ne plaćanjem poreznih obveza na tu razliku.

Prema tome, budući da direktna metode daju podatke o konkretnoj transakciji, indirektna metode promatraju opće transakcije, odnosno sintetiku, koja ne daje manje detalja o specifičnostima bilo kakvih utvrđenih prihoda koji nisu prikazani na financijskim izvještajima.

Primjenom indirektnih metoda u financijskoj forenzici, polazi se od jednostavnih principa:

Za utvrđivanje ne prikazanih prihoda, promatraju se:

- sva gotovina i troškovi aktive
- osobni izdaci (izdaci koji se odnose na troškove života – životni stil i sl.)
- plaćanje dugova i sl.

Istraživači, financijski forenzičari ili revizori, primjenom ovih metoda, bave se istraživanjem životnog stila poreskog obveznika ili uposlenika koji može upućivati na eventualno skrivene ili neprikazane prihode.

Očiti nagovještaj prevara i skrivanje prihoda jesu:

- Posjedovanje skupih kuća ili stanova
- Skupa vozila ili jahte
- Egzotični odmori